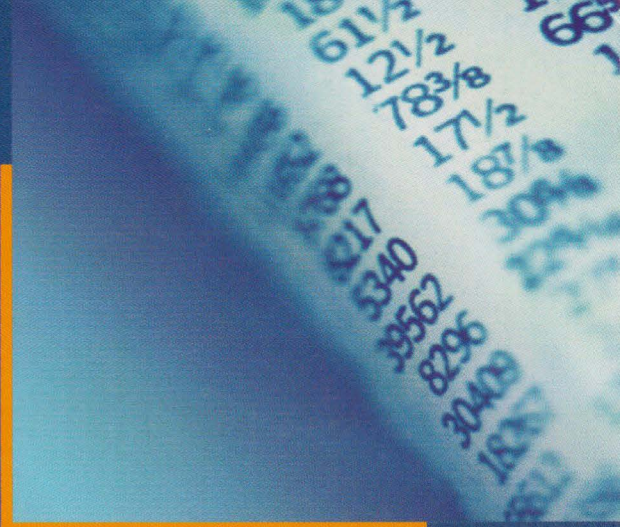

Rachunkowość w procesie tworzenia wartości przedsiębiorstwa

Redakcja naukowa

IRENA SOBAŃSKA i TOMASZ WNUK-PEL

WYDAWNICTWO UNIwersytetu ŁÓDZKIEGO • ŁÓDŹ 2009

Rozdział 5

*Wojciech Więclaw**

ZABEZPIECZENIA W RACHUNKOWOŚCI W ŚWIECIE MSSF I ROZPORZĄDZENIA MINISTRA FINANSÓW Z DNIA 12 GRUDNIA 2001 R. W SPRAWIE SZCZEGÓŁOWYCH ZASAD UZNAWANIA, METOD WYCENY, ZAKRESU UJAWNIAANIA I SPOSOBU PREZENTACJI INSTRUMENTÓW FINANSOWYCH

1. Wprowadzenie

Celem artykułu jest przedstawienie zasad rachunkowości zabezpieczeń w świetle MSSF oraz w świetle polskiego prawa bilansowego.

Działania podejmowane w obszarze instrumentów finansowych mogą być trojakiiego rodzaju: spekulacja, arbitraż lub zabezpieczenia.

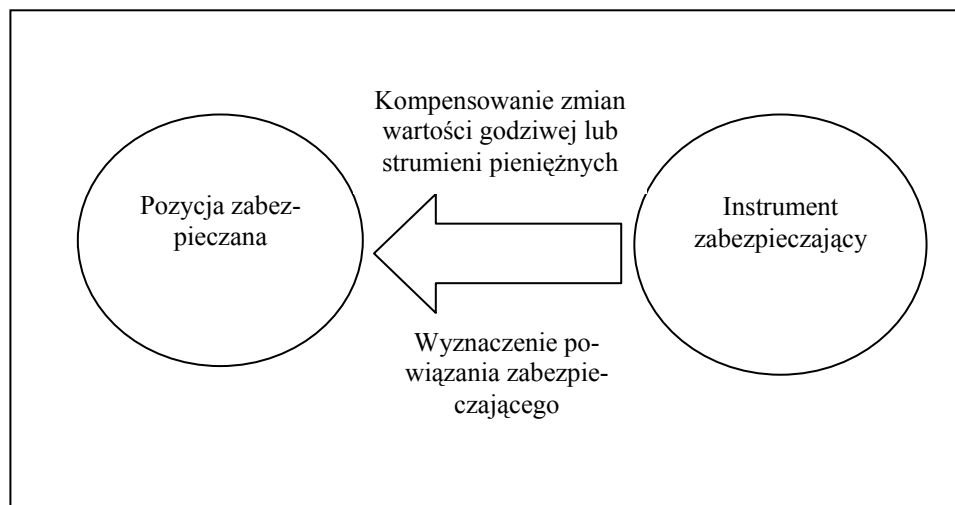
Spekulacja polega na zawieraniu kontraktów instrumentów finansowych w oczekiwaniu na określone zmiany na rynkach finansowych i osiągnięcie zysku. Spekulant np. zawiera kontrakt *forward* na kupno walut obcych w oczekiwaniu wzrostu kursu waluty obcej i osiągnięcia w ten sposób zysku. Nieuniknioną konsekwencją działań o charakterze spekulacyjnym jest ryzyko poniesienia straty na określonym kontrakcie. Ryzyko to może być ograniczone np. poprzez opcyjny charakter kontraktu, jednakże praktycznie zawsze występuje w przypadku działań spekulacyjnych.

Arbitraż polega na wykorzystywaniu zmian cen instrumentów finansowych na różnych rynkach lub segmentach rynku w celu osiągnięcia zysku. Na przykład bank może zawrzeć kontrakt z klientem na sprzedaż walut obcych, jednocześnie zawierając kontrakt na kupno walut obcych, na tych samych warunkach, na rynku międzybankowym.

* Dr, Katedra Rachunkowości Menedżerskiej, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, adiunkt.

Ostatnia forma działań podejmowanych przez uczestników rynków to zabezpieczenia. W teorii finansów „zabezpieczenie odnosi się do działań zmierzających do zmniejszenia zmienności (wariancji) strumieni pieniężnych” (Rao, 1995). Na przykład bank dysponujący określoną pozycją otwartą w walucie obcej może zmierzać do redukcji tej pozycji poprzez zawarcie kontraktu *forward* zamykającego pozycję.

W rachunkowości wyróżniono dwa rodzaje działań: działania zabezpieczające oraz pozostałe. Wyodrębnienie działań zabezpieczających ma konkretny cel. Skoro bowiem instrumenty zabezpieczające są wyznaczane jako zabezpieczenie pozycji zabezpieczanych, to skutki finansowe jednych i drugich powinny być powiązane ze sobą. Chodzi tu zatem o to, aby m. in. zachować zasadę współmierności i odnosić na rachunek zysków i strat skutki finansowe wyceny instrumentów zabezpieczających w tym samym okresie, co skutki wyceny pozycji zabezpieczanych. W rachunkowości definicja zabezpieczeń jest inna niż w teorii finansów. Z punktu widzenia rachunkowości zabezpieczenie to procedura wewnętrzna polegająca na tym, że zmiany wartości godziwej lub strumieni pieniężnych związanych z instrumentem zabezpieczającym kompensują zmiany wartości godziwej lub strumienie pieniężne związane z pozycją zabezpieczaną. W przypadku występowania takiej relacji pomiędzy instrumentem zabezpieczającym a pozycją zabezpieczaną dochodzi do powstania powiązania zabezpieczającego. Relacje pomiędzy instrumentem zabezpieczającym a pozycją zabezpieczaną przedstawiono na rys. 1.

Rys. 1. Powiązanie zabezpieczające

Źródło: opracowanie własne na podstawie MSR 39.

Ważne przy tym jest, że powstanie takiego powiązania jest uzależnione od intencji podmiotu, tzn. powiązanie zabezpieczające nie będzie istniało, jeżeli podmiot nie wyrazi intencji do rozliczenia danej pozycji w sposób właściwy dla rozliczenia powiązania zabezpieczającego.

2. Pozycje zabezpieczane

„Pozycja zabezpieczana jest to składnik aktywów, zobowiązanie, uprawdopodobnione przyszłe zobowiązanie, wysoce prawdopodobna planowana przyszła transakcja lub inwestycja netto w udziały zagraniczne, która:

a) naraża jednostkę na zmianę wartości godziwej lub zmiany przyszłych przepływów pieniężnych, oraz

b) została wyznaczona jako pozycja zabezpieczana” (*Międzynarodowe...*, 39, par. 9).

Pozycją zabezpieczaną może być pojedynczy składnik aktywów lub zobowiązań, grupa podobnych składników aktywów lub zobowiązań finansowych lub portfel składników aktywów lub zobowiązań finansowych. Grupa podobnych składników aktywów i zobowiązań finansowych, aby była pozycją zabezpieczaną, powinna cechować się narażaniem na ten sam rodzaj ryzyka, który podlega zabezpieczeniu. Ponadto dla poszczególnych pozycji w grupie oczekuje się, że ich zmiany wartości godziwej będą w przybliżeniu proporcjonalne do zmian wartości godziwej całej grupy, wynikających z zabezpieczanego ryzyka (*Międzynarodowe...*, 39, par. 83).

W przypadku zabezpieczenia portfela aktywów lub zobowiązań finansowych MSR 39 dopuszcza uznanie jako pozycji zabezpieczanej aktywów lub zobowiązań o zróżnicowanej strukturze. Nie jest to więc sytuacja grupy aktywów lub zobowiązań finansowych. W przypadku zabezpieczania portfela aktywów lub zobowiązań finansowych wartość godziwa poszczególnych aktywów lub zobowiązań finansowych może zmieniać się inaczej niż proporcjonalnie w stosunku do zmian wartości godziwej całego portfela. Jednak całość portfela aktywów lub zobowiązań finansowych musi się zmieniać wskutek zmian stopy procentowej, tak aby zabezpieczenie można było uznać za zabezpieczenie wartości godziwej portfela.

Pozycją zabezpieczaną nie może być – w świetle MSR 39 – pozycja netto. Jedynie pozycja aktywów lub zobowiązań może być pozycją zabezpieczaną. Nie podważa to sensu zabezpieczeń w rachunkowości. Nawet jeżeli w praktyce podmiot zarządza pozycją netto, może wyznaczyć część aktywów lub zobowiązań jako pozycje zabezpieczane.

Przykład 1.

Bank DELTA SA posiada 100 mln aktywów w walucie obcej i 80 mln zobowiązań w walucie obcej. Może on wyznaczyć 20 mln aktywów w walucie obcej jako pozycje zabezpieczone. Należy w tym przypadku wyznaczyć konkretne pozycje aktywów, które będą stanowiły pozycje zabezpieczone.

Pozycją zabezpieczoną może być określony strumień pieniężny, wynikający ze składnika aktywów lub zobowiązań finansowych. Zatem dopuszczalne jest kwalifikowanie na pozycje zabezpieczone części składników aktywów lub zobowiązań finansowych, o ile jednak istnieje możliwość pomiaru efektywności zabezpieczenia (*Międzynarodowe...*, MSR 39, par. 81). Pozycją zabezpieczoną nie może natomiast być instrument pochodny (samodzielny lub wbudowany), gdyż kwalifikowany jest on jako przeznaczony do obrotu i w rezultacie wyceniany w wartości godziwej ze skutkami wyceny w rachunku zysków i strat¹. Pozycją zabezpieczoną nie może być również inwestycja wyceniana metodą praw własności, chyba że zabezpieczenie dotyczy ryzyka walutowego podmiotu zagranicznego.

Aktywa finansowe utrzymywane do terminu wymagalności nie mogą być pozycją zabezpieczoną w odniesieniu do ryzyka stopy procentowej i ryzyka przedpłaty (*Międzynarodowe...*, 39, par. 79). Aktywa te i zobowiązania mają być bowiem z założenia utrzymywane do terminu wymagalności. Utrzymywanie do terminu wymagalności stoi natomiast w sprzeczności do zabezpieczenia przed ryzykiem stopy procentowej, gdyż zmiany wartości godziwej składnika aktywów finansowych zostaną i tak zneutralizowane w okresie „życia” instrumentu finansowego. Podobnie zabezpieczenie przed ryzykiem przedpłaty stoi w sprzeczności z intencją utrzymywania składnika aktywów finansowych do terminu wymagalności.

Zgodnie z MSR 39 na pozycje zabezpieczone mogą być również wyznaczone pozycje niefinansowe. Jednak w tym przypadku pozycję zabezpieczoną wyznacza się jako narażoną na ryzyko walutowe lub na w całości na wszystkie inne rodzaje ryzyka (IASB, MSR 39, par. 82).

Na pozycje zabezpieczone mogą być wyznaczone jedynie pozycje zewnętrzne w stosunku do podmiotów, których pozycje uczestniczą w powiązaniu zabezpieczającym. Wynika stąd, że pozycją zabezpieczoną w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym nie może być np. zobowiązanie wewnątrzgrupowe. Natomiast zobowiązanie takie może być pozycją zabezpieczoną z punktu widzenia jednostkowych sprawozdań finansowych. W drodze wyjątku od tej reguły pozycją zabezpieczoną może być w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym pozycja pieniężna, której skutków zmian wartości nie da się w pełni wyeliminować w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym. Pozycją taką może być

¹ Wyjątkiem od tej reguły jest wyznaczenie na pozycje zabezpieczone nabytych opcji, które mogą być zabezpieczone wystawionymi opcjami.

również prawdopodobna przyszła transakcja w walucie obcej pomiędzy jednostkami z grupy kapitałowej.

Pozycją zabezpieczaną nie może być również uprawdopodobnione przyszłe zobowiązanie do nabycia innej jednostki w ramach połączenia, chyba że przedmiotem zabezpieczenia jest ryzyko walutowe (*Międzynarodowe...*, Załącznik do MSR 39, par. OS 98).

3. Instrumenty zabezpieczające

„Instrument zabezpieczający jest to wyznaczony instrument pochodny lub (wyłącznie w celu zabezpieczenia ryzyka zmiany kursów walut) inny składnik aktywów finansowych, niebędący instrumentem pochodnym, albo zobowiązanie finansowe, niebędące instrumentem pochodnym, od których oczekuje się, że ich wartość godziwa lub wynikające z nich przepływy pieniężne skompensują zmiany wartości godziwej lub przepływów pieniężnych zabezpieczanej pozycji” (*Międzynarodowe...*, 39, par. 9). Generalną zasadą przyjętą w MSR 39 jest, że instrumentami zabezpieczającymi mogą być wyłącznie instrumenty pochodne. Wynika to z faktu, że właśnie instrumenty pochodne mają zdolność do transferu ryzyka finansowego przy ograniczonych kosztach ich zawarcia. MSR 39 dopuszcza zabezpieczenie przy użyciu instrumentów podstawowych jedynie w przypadku zabezpieczenia ryzyka walutowego. Tym samym w standardzie nie uwzględniono zabezpieczeń np. ryzyka stopy procentowej przy użyciu instrumentów podstawowych. Ze względu na fakt, że strata na wystawionej opcji przewyższa możliwy zysk, wystawione opcje nie mogą być instrumentami zabezpieczającymi. Wyjątkiem od tej reguły jest zabezpieczenie nabytych opcji wystawionymi opcjami. Podobnie w przypadku instrumentów opcyjnych, nie mogą być one traktowane jako instrumenty zabezpieczające, jeżeli w chwili rozpoczęcia zabezpieczenia otrzymano by premię netto z tytułu wystawienia instrumentu.

Instrumentem zabezpieczającym może być wyłącznie instrument zawarty ze stroną trzecią, której dane nie są objęte sprawozdaniem finansowym. Zatem np. kontrakt *forward* zawarty z jednostką w grupie może być instrumentem zabezpieczającym w jednostkowym sprawozdaniu finansowym. Ten sam instrument nie może być już jednak instrumentem zabezpieczającym w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym, gdyż będzie eliminowany w procesie konsolidacji.

MSR 39 dopuszcza możliwość rozdzielania wartości instrumentu pochodnego w dwóch sytuacjach: w sytuacji wydzielenia wartości wewnętrznej i czasowej opcji oraz wartości odsetkowej i wartości spot kontraktu terminowego *forward*. Jako uzasadnienie dla dopuszczalności rozdzielenia wartości kontraktów w tych dwóch przypadkach standard podaje, iż elementy te „[...] mogą być generalnie wycenione odrębnie [...]” (*Międzynarodowe...*, 39, par. 74). Dopuszczalne jest natomiast wyznaczanie na instrumenty zabezpieczające części wartości kontraktów. Podobnie

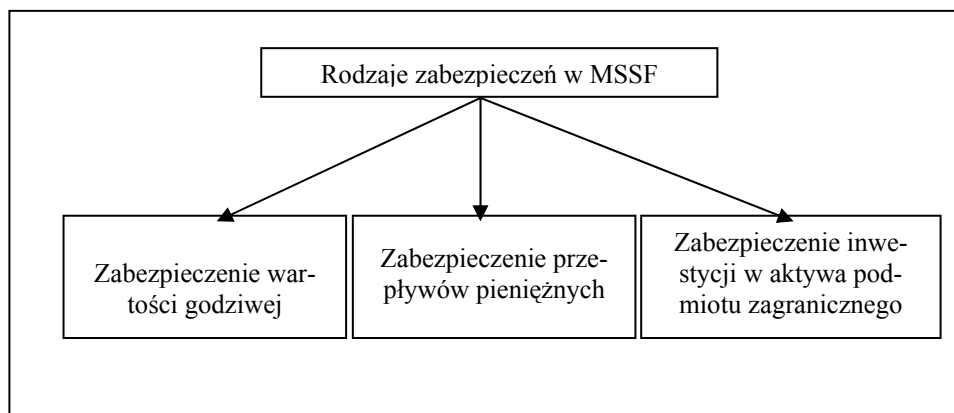
instrumentami zabezpieczającymi może być kilka kontraktów lub złożenie instrumentów pochodnych i podstawowych (w przypadku ryzyka walutowego) nawet wówczas, gdy instrumenty te charakteryzują się znoszącym się ryzykiem.

4. Powiązanie zabezpieczające

W przypadku gdy wartość godziwa lub strumienie pieniężne instrumentu zabezpieczającego kompensują wartość godziwą lub strumienie pieniężne pozycji zabezpieczanej, podmiot ma prawo wyznaczyć powiązanie zabezpieczające. Warunkiem wyznaczenia powiązania zabezpieczającego jest sporządzenie dokumentacji zabezpieczenia. Dokumentacja zabezpieczenia powinna potwierdzać, że zabezpieczenie spełnia kryteria powiązania zabezpieczającego. Zatem powinna określać powiązanie zabezpieczające, „[...] jak również cel zarządzania ryzykiem przez jednostkę oraz strategię ustanowienia zabezpieczenia. Dokumentacja zawiera identyfikację instrumentu zabezpieczającego, zabezpieczanej pozycji lub transakcji, charakter zabezpieczanego ryzyka, a także sposób, w jaki jednostka będzie oceniała efektywność instrumentu zabezpieczającego w kompensowaniu zagrożenia zmianami wartości godziwej pozycji zabezpieczanej lub przepływów pieniężnych związanych z zabezpieczanym ryzykiem” (Międzynarodowe..., 39, par 88a).

5. Rodzaje zabezpieczeń

MSSF przewiduje trzy rodzaje zabezpieczeń: zabezpieczenie wartości godziwej, zabezpieczenia strumieni pieniężnych oraz zabezpieczenie inwestycji w aktywa netto podmiotu zagranicznego.

Rys. 2. Rodzaje zabezpieczeń w MSSF

Źródło: jak do rys. 1.

5.1. Zabezpieczenie wartości godziwej

Przez zabezpieczenie wartości godziwej rozumie się „zabezpieczenie przed zagrożeniem zmianami wartości godziwej ujętego składnika aktywów lub zobowiązania, lub uprawdopodobnionego przyszłego zobowiązania, albo wyodrębnionej części takiego składnika aktywów, zobowiązania lub uprawdopodobnionego przyszłego zobowiązania, które przypisać można konkretnemu rodzajowi ryzyka, i które mogłoby wpływać na rachunek zysków i strat” (*Międzynarodowe...*, 39, par. 86a). Przykład zabezpieczenia wartości godziwej przedstawiono poniżej.

Przykład 2.

Spółka ALFA SA nabyła 1000 akcji spółki BETA SA po cenie 10 zł za akcję, kwalifikując je jako dostępne do sprzedaży. W celu zabezpieczania się przed ryzykiem spadku kursu akcji spółka ALFA SA zawarła kontrakt *futures* na sprzedaż akcji po cenie 13 zł (w chwili zawarcia kontraktu *futures* cena 1 akcji BETA SA zbliżona była do ceny 13 zł). Depozyt zabezpieczający wyniósł 1000 zł. Pod koniec roku wartość akcji spadła do 9 zł za akcję.

W przedstawionej sytuacji w przypadku spadku ceny akcji BETA, ALFA SA osiągnie zysk na kontrakcie *futures*. W rezultacie negatywne skutki zmniejszenia wartości godziwej akcji zostaną zneutralizowane przez zyski na kontrakcie *futures*.

Rozliczenie zabezpieczenia wartości godziwej polega na tym, że zyski lub straty wynikające z wyceny instrumentu zabezpieczającego są ujmowane w rachunku zysków i strat, a jednocześnie zyski lub straty związane z pozycją zabezpieczaną korygują wartość bilansową tej pozycji i są również ujmowane w rachunku zysków i strat (*Międzynarodowe...*, 39, par. 89). W przedstawionym przykładzie 2 skutki finansowe zawartych transakcji ujęto by następująco.

Nabycie akcji:

Dt	Akcje dostępne do sprzedaży	10 000	
	Ct	Rachunek maklerski	10 000

Wycena akcji:

Dt	Akcje dostępne do sprzedaży	3 000	
	Ct	Kapitał z aktualizacji wyceny	3 000

Wniesienie depozytu zabezpieczającego:

Dt	Depozyt zabezpieczający	1 000	
	Ct	Rachunek	1 000

Rozliczenie powiązania zabezpieczającego:			
Dt	Koszty finansowe	4 000	
	Ct Akcje dostępne do sprzedaży		4 000
Dt	Depozyt zabezpieczający	4 000	
	Ct Przychody finansowe		4 000

Kolejny przykład ilustruje zabezpieczenie wartości godziwej uprawdopodobnionego przyszłego zobowiązania.

Przykład 3.

Spółka GAMMA SA (z siedzibą w Polsce) zawarła kontakt na zakup 1000 baryłek ropy po cenie 150 zł za baryłkę. Kontrakt był zawarty w związku z potrzebami produkcyjnymi firmy GAMMA. W celu zabezpieczenia wartości kontraktu spółka zawarła kontrakt *futures* na sprzedaż 1.000 baryłek ropy na giełdzie w Londynie.

W przypadku wzrostu cen ropy naftowej nastąpi uznanie przychodu na zawartym kontrakcie na zakup ropy. Jednocześnie nastąpi uznanie straty na kontrakcie *futures* na sprzedaż ropy naftowej. Odwrotna sytuacja wystąpi w przypadku spadku cen ropy naftowej.

Zabezpieczenie wartości godziwej może mieć postać zabezpieczenia grupy aktywów lub zobowiązań finansowych. Przykład takiego zabezpieczenia przedstawiono poniżej.

Przykład 4.

Spółka ALFA SA nabyła 1000 akcji spółki BETA SA po cenie 10 zł za akcję, kwalifikując je jako dostępne do sprzedaży. Upřednio spółka posiadała w portfelu akcje spółki BETA SA: 5000 szt. nabytych po cenie 8 zł za sztukę i 4000 szt. nabytych po 7 zł za sztukę. W celu zabezpieczenia się przed ryzykiem spadku kursu akcji spółka ALFA SA zawarła kontrakt *futures* na sprzedaż akcji po cenie 13 zł (w chwili zawarcia kontraktu *futures* cena 1 akcji BETA SA zbliżona była do ceny 13 zł). Depozyt zabezpieczający wyniósł 1000 zł. Pod koniec roku wartość akcji spadła do 9 zł za akcję.

5.2. Zabezpieczenie strumieni pieniężnych

Zabezpieczenie strumieni pieniężnych to „[...] zabezpieczenie przed zmiennością przepływów pieniężnych, które:

i. przypisać można konkretnemu rodzajowi ryzyka związanemu z ujętym składnikiem aktywów lub zobowiązaniem (takich jak całość lub część przy-

szłych płatności odsetkowych od zadłużenia o zmiennym oprocentowaniu) lub wysoce prawdopodobną planowaną transakcją, i które

ii.mogłoby wpłynąć na rachunek zysków i strat.” (*Międzynarodowe...*, 39, par. 86b).

Pozycją zabezpieczaną w zabezpieczeniu przepływów pieniężnych może być składnik aktywów lub zobowiązanie lub wysoce prawdopodobna planowana transakcja. Uprawdopodobnione przyszłe zobowiązanie w zasadzie nie może być pozycją zabezpieczaną w zabezpieczeniu przepływów pieniężnych. Wyjątkiem od tej reguły jest zabezpieczenie ryzyka walutowego związanego z uprawdopodobnionym przyszłym zobowiązaniem, które może być rozliczane zarówno jako zabezpieczenie wartości godziwej jak i zabezpieczenie przepływów pieniężnych (*Międzynarodowe...*, 39, par. 87).

Przykłady zabezpieczenia przepływów pieniężnych przedstawiono poniżej.

Przykład 5.

Bank C SA posiada kredyt o wartości 10 mln zł o zmiennym oprocentowaniu. W celu zabezpieczenia przepływów pieniężnych bank zawiera kontrakt *swap*, zamieniający zmienne oprocentowanie na stałe oprocentowanie. W ten sposób zabezpiecza strumień pieniężny związane z kredytem. Wyznaczając *swap* na instrument zabezpieczający a kredyt – na pozycje zabezpieczaną, bank doprowadza do powstania powiązania zabezpieczającego.

Przykład 6.

Spółka D SA zamierza nabyć maszynę o wartości 1 mln EUR (kurs terminowy wynosi 3,30) od dostawcy zagranicznego z Włoch. Spółka w celu zabezpieczenia się przed ryzykiem walutowym zawiera kontrakt *forward* na kupno EUR z terminem wykonania odpowiadającym oczekiwanemu terminowi wymagalności zobowiązania z tytułu nabycia maszyny. Kontrakt *forward* jest wyznaczony jako zabezpieczenie przepływów pieniężnych związanych z planowaną transakcją nabycia maszyny.

Na dzień bilansowy wyceniono kontrakt *forward* na –400.000 zł. Na dzień nabycia maszyny (w następnym roku) wyceniono kontrakt *forward* na –300.000 zł. Zobowiązanie z tytułu nabycia maszyny ujęto po kursie 3,00.

Rozliczenie zabezpieczenia wartości godziwej polega na tym, że zyski lub straty na instrumencie zabezpieczającym są bezpośrednio ujmowane w kapitale własnym, a nieefektywna część zabezpieczenia jest ujmowana w rachunku zysków i strat (*Międzynarodowe...*, 39, par. 95). Efektywną część zabezpieczenia określa się jako niższą z dwóch kwot:

a) skumulowanych od momentu ustanowienia zabezpieczenia zysków lub strat na instrumencie zabezpieczającym oraz

b) skumulowanych od momentu ustanowienia zabezpieczenia zmiany wartości godziwej (wartości bieżącej) oczekiwanych przyszłych przepływów pieniężnych, wynikających z zabezpieczanej pozycji *Międzynarodowe...*, 39, par. 96a).

MSR 39 przewiduje dwie metody rozliczenia zysków ujętych w kapitale własnym w związku z pozycjami zabezpieczanymi w zabezpieczeniu przepływów pieniężnych. Jeżeli pozycją zabezpieczaną jest składnik aktywów lub zobowiązanie finansowe, kwoty zysków lub strat na instrumencie zabezpieczającym pozostaje w kapitale własnym i jest stopniowo odnoszona na rachunek zysków i strat w okresach, w których pozycja zabezpieczana wpływa na rachunek zysków i strat (*Międzynarodowe...*, 39, par.97). Jeżeli natomiast pozycją zabezpieczaną jest niefinansowy, składnik aktywów lub zobowiązanie niefinansowe jednostka ma wybór: albo ujmuje zyski i straty na instrumencie zabezpieczającym w wartości początkowej ujętego składnika aktywów lub zobowiązania albo kwoty te pozostają w kapitale własnym i są rozliczane na rachunek zysków i strat w okresach, w których pozycje zabezpieczane wpływają na rachunek zysków i strat (*Międzynarodowe...*, 39, par. 98).

Rozliczenie zabezpieczenia w przykładzie 6 przedstawiono poniżej.

Wycena kontraktu *forward* na dzień bilansowy:

Dt	Kapitał z aktualizacji wyceny	400 000	
	Ct	Kontrakt <i>forward</i>	400 000

Wycena kontraktu *forward* na dzień ujęcia maszyny:

Dt	Kontrakt <i>forward</i>	100.000	
	Ct	Kapitał z aktualizacji wyceny	100.000

Nabycie maszyny:

Dt	Maszyna	3 000 000	
	Ct	Zobowiązanie	3 000 000

Korekta wartości początkowej maszyny:

Dt	Maszyna	300 000	
	Ct	Kapitał z aktualizacji wyceny	300 000

5.3. Zabezpieczenie inwestycji w aktywa netto podmiotu zagranicznego

Zgodnie z MSR 21 aktywa i zobowiązania oddziałów² z walutą funkcjonalną odmienną od waluty funkcjonalnej centrali przelicza się na walutę funkcjo-

² Zasady te dotyczą także jednostek zależnych, współzależnych i stowarzyszonych w skonolidowanych sprawozdaniach finansowych.

nalną centrali według kursu natychmiastowego z dnia bilansowego. Jednocześnie przychody i koszty tych oddziałów przelicza się na walutę funkcjonalną według kursu z dnia uzyskania przychodu lub poniesienia kosztu. Wskutek faktu, że przeliczania kapitałów własnych dokonuje się zasadniczo wg kursów historycznych (z wyjątkiem przychodów i kosztów), a aktywa i zobowiązania są przeliczane według kursów bieżących, przy wycenie na dzień bilansowy powstają różnice kursowe z wyceny. Różnice te co do zasady są odnoszone na rachunek zysków i strat w momencie zbycia oddziału (jednostki) zagranicznego.

Zabezpieczenie inwestycji netto w podmiocie zagranicznym polega na wyznaczeniu walutowego instrumentu pierwotnego lub pochodnego, którego zmiany wartości kompensowałyby zmiany wartości inwestycji w podmiocie zagranicznym. Zagadnienie to przedstawia przykład 7.

Przykład 7.

Spółka E SA z walutą funkcjonalną PLN posiada oddział w Niemczech z walutą funkcjonalną EUR. Wartość aktywów netto oddziału zagranicznego to 100 mln EUR. W celu zabezpieczenia się przed ryzykiem walutowym związanym z działaniem oddziału zagranicznego E SA wyznaczyła część zobowiązania z tytułu kredytu o wartości 100 mln EUR na instrument zabezpieczających w zabezpieczeniu inwestycji netto w podmiocie zagranicznym.

Rozliczenie zabezpieczenia inwestycji netto w podmiocie zagranicznym odbywa się według następujących zasad. Zyski i straty na instrumencie zabezpieczającym stanowiącym efektywne zabezpieczenie ujmuje się w kapitale własnym, a nieefektywną część zabezpieczenia ujmuje się w wyniku finansowym. Zyski i straty związane z instrumentem zabezpieczającym, odnoszące się do efektywnej części zabezpieczenia, które zostały ujęte w kapitale własnym, są odnoszone na rachunek zysków i strat w momencie zbycia podmiotu zagranicznego (*Międzynarodowe...*, 39, par. 102).

6. Efektywność zabezpieczenia

Warunkiem ustanowienia powiązania zabezpieczającego jest stwierdzenie jego oczekiwanej i faktycznej efektywności. Oczekiwana efektywność zabezpieczenia polega na tym, że zgodnie z przewidywaniami zmiany wartości godziwej lub strumieni pieniężnych, związanych z instrumentem zabezpieczającym powinny kompensować zmiany wartości godziwej lub strumieni pieniężnych związanych z pozycją zabezpieczaną. „[...] Takie oczekiwania mogą być potwierdzone w różny sposób, w tym poprzez porównanie mających miejsce w przeszłości zmian wartości godziwej lub przepływów pieniężnych związanych

z zabezpieczaną pozycją, wynikających z zabezpieczanego ryzyka i mających miejsce w przeszłości zmian wartości godziwej lub przepływów pieniężnych związanych z instrumentem zabezpieczającym, albo poprzez wykazanie wysokiej statystycznej korelacji pomiędzy wartością godziwą lub przepływami pieniężnymi z pozycji zabezpieczanej i tych, które wynikają z instrumentu zabezpieczającego” (*Międzynarodowe..., Załącznik A do MSR 39, par. OS 105a*).

Faktyczna efektywność podlega pomiarowi co najmniej na każdy dzień bilansowy (w śródrocznych lub rocznych sprawozdaniach finansowych) i polega na relacji pomiędzy zmianami wartości godziwej lub strumieni pieniężnych związanych z instrumentem zabezpieczającym a zmianami wartości godziwej lub strumieni pieniężnych związanych z pozycją zabezpieczaną. Dla celów standardu uznano powiązanie zabezpieczające jako efektywne, gdy wskaźnik efektywności zabezpieczenia waha się w granicach 80–125% (*Międzynarodowe..., Załącznik A do MSR 39, par. OS 105b*). Wskaźnik ten może być mierzony kumulacyjnie lub za okres, w zależności od przyjętej polityki rachunkowości.

7. Zabezpieczenia w świetle MSSF a *Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 12 grudnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawniania i sposobu prezentacji instrumentów finansowych*

Generalnie rachunkowość zabezpieczeń w MSSF jest zbliżona do rachunkowości zabezpieczeń przewidzianych w rozporządzeniu. Jednak w świetle rozporządzenia zabezpieczenie uprawdopodobnionego przyszłego zobowiązania jest zabezpieczeniem przepływów pieniężnych, a nie – tak jak w MSR 39 – zabezpieczeniem wartości godziwej. Rozbieżność ta jest łagodzona przez fakt, że w świetle MSSF zabezpieczenie uprawdopodobnionego przyszłego zobowiązania w walucie obcej może być rozliczone jako zabezpieczenie przepływów pieniężnych lub jako zabezpieczenie wartości godziwej.

8. Wnioski

Z punktu widzenia rachunkowości zabezpieczenie to procedura wewnętrzna polegająca na tym, że zmiany wartości godziwej lub strumieni pieniężnych związanych z instrumentem zabezpieczającym kompensują zmiany wartości godziwej lub strumienie pieniężne związane z pozycją zabezpieczaną. W praktyce nie wszystkie działania zabezpieczające, zmierzające przeciw do generowania wartości przedsiębiorstwa, znajdują swoje odzwierciedlenie w rachunkowości zabezpieczeń. Rachunkowość zabezpieczeń jest bowiem procedurą fakul-

tatywną, zależną od woli jednostki. Rozwiązanie to budzi wątpliwości, gdyż np. faktyczne działania zabezpieczające mogą nie być odzwierciedlone w sprawozdaniach finansowych.

Należy zauważyć, że wycena aktywów i zobowiązań finansowych wg wartości godziwej w dużej mierze ograniczyłaby potrzebę stosowania specyficznych procedur zabezpieczeń. Wydaje się, że rozwiązanie to jest nieuniknione na dłuższą metę.

Literatura

Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej, IASB.

R a o R. K. S. (1995), *Financial management: concepts and application*, South Western Collage Publishing.

Reducing Complexity in Reporting Financial Instruments (2008), IASB Discussion Paper, March.

Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 12 grudnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawniania i sposobu prezentacji instrumentów finansowych.

Sprawozdanie finansowe bez tajemnic (2006), G. K. Świdarska, W. Więclawa (red.), MAC Difin.

Wydawnictwo UŁ zaprasza www.wydawnictwo.uni.lodz.pl

ISBN 978-83-7525-263-7